

ЕТНО-КУЋЕ КАО НЕФОРМАЛНИ ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈИ: ПРИМЕРИ ПРАКСЕ НА ПОДРУЧЈУ ВОЈВОДИНЕ

ТИЈАНА ЈАКОВЉЕВИЋ-ШЕВИЋ*

С а ж е т а к. – Етно-куће посматране у дискурсу музејске праксе представљају форму коју локалне заједнице користе како би сачувале и презентовале предмете из прошлости и тиме створиле слику о сопственој култури и идентитету. Неки од ових објеката настали су захваљујући личној иницијативи појединаца, док су други основани залагањем групе мештана. Стављајући у фокус други тип етно-кућа, сагледана је пракса следећих објеката са подручја Војводине: Етно-кућа Јазак (Јазак), Српско-немачка етно-кућа (Ратково), Етно-дом (Падина), Румунска кућа (Уздин), Етно-центар Бело Блато (Бело Блато), Етно-соба Удружења кисачких жена (*Spolok kysáčskych žien*) (Кисач) и Завичајна кућа „Тажаз“ (Темерин). Они су издвојени као примери различитих типова оснивања, простора који користе за излагање предмета, као и различитих начина конципирања поставки. Кроз њихову праксу се уочава ангажовање заједнице у стварању и рефлектовању слике о колективној прошлости, као и рефлектовање „концепта завичаја“. Узимајући ово у обзир, као и њихов рад на прикупљању, чувању и излагању предмета, те да им сама заједница приписује значај музеја, разматра се могућност одређивања етно-кућа као неформалних завичајних музеја.

Кључне речи: етно-кућа, музеј, музејска пракса, локална заједница, идентитет, завичај

Настанак етно-кућа се у етнологији и антропологији посматра у оквирима процеса ретрадиционализације и покушаја заједница да потврде или изграде свој идентитет кроз повезивање са прошлошћу. Околности у којима се у последњих неколико деценија нашло друштво у Србији, потреба да се лични и национални идентитети редефинишу и сачувају, одразиле су се и на мале сеоске заједнице. Једна од њихових реакција је формирање својеврсних поставки етнографских предмета кроз које се приказује прошлост заједница, а посредно и ко су оне данас. Такви об-

---

* *Museum Frauenkultur Regional – International*, Фирт, Немачка; tijanaj@europe.com

лици презентације појављују се под називом „етно-куће“, „етно-музеји“, „етно-собе“, „етнографски музеји“ или „салаши“.¹ Неки од њих су настали ангажовањем појединаца, а други залагањем различитих удружења, колектива локалне школе или месне заједнице. Када се сагледа њихова пракса, примећује се да се кроз поставке у првом типу етно-кућа повезују локална прошлост и породична историја. Дискурс „лично“ може да се запази већ кроз сам назив објеката у којем се наводи презиме или лично име једног од чланова породице, било да је то некадашњи власник објекта и предмета, или садашњи власник етно-куће. У случајевима када је група мештана оснивач и власник, заступа се приказивање „колективног“. Називи тих објеката указују на име насеља, појединачну етничку заједницу или суживот више њих.

Даљом анализом оба типа етно-кућа запажа се да оне у локалним заједницама заиста имају значење и улогу музеја, у којем се чува и презентује локално културно наслеђе и идентитет. Иако музеолошка струка често критички посматра етно-куће због одсуства стучног структурирања рада, примећује се да постоје извесна подударња са етнографским поставкама званичних музеја, али и са музеолошким идејама. У овом раду је стављен акценат на објекте који се појављују на подручју Војводине, а чији су оснивачи групе мештана. Њихову специфичност чини управо заједнички рад у стварању слике о колективној прошлости и идентитету, као и у презентацији концепта „завичаја“, не само као места рођења и боравка, већ као социјално-просторне форме према којој постоји велика наклоност и са којом се може идентификовати (Bausinger, 1990:49).

С обзиром на бројност етно-кућа које су релевантне за ову тему, биће приказана пракса одређеног броја објеката који пружају увид у различите типове оснивања и простора који користе за излагање предмета, као и увид у различите начине конципирања поставки. Као примери изабрани су: Етно-кућа Јазак (Јазак), Српско-немачка етно-кућа (Ратково), Етно-дом (Падина), Румунска кућа (Уздин), Етно-центар Бело Блато (Бело Блато), Етно-соба Удружења кисачких жена (*Spolok kysáčskych žien*) (Кисач) и Завичајна кућа „Тажаз“ (Темерин). Кроз њихов рад биће сагледани различити облици етно-кућа, елементи на којима се заснива приказивање локалне културе и њихова улога у презентацији идентитета. Постављањем етно-кућа у дискурсу музејске праксе, указује се на могућност њиховог посматрања као неформалног облика завичајних музеја.

Подаци о појављивању и распрострањености посматраних етно-кућа су прикупљани и ажурирани кроз њихове веб презентације или презентације

¹ Како је у научним и стручним круговима, као и у јавности, најраспрострањенији термин етно-кућа, он ће у раду бити употребљаван за одређивање ове врсте објеката.

тације туристичких организација. Анализа изложбене праксе појединачних етно-кућа вршена је кроз личне посете објектима и разговоре са власницима.

МУЗЕЈИ, ЕТНО-КУЋЕ И ЛОКАЛНА ЗАЈЕДНИЦА

Сагледавањем идеје и праксе на којима се заснива рад етно-кућа у Србији, запажа се да се оне ослањају на етнографске поставке званичних музеја. Не само да се баве сакупљањем, чувањем, презентовањем етнографских предмета и радом са публиком, већ су и концепције поставки и њихови елементи некада готово идентични. Због тога се етно-куће могу посматрати као одређени облик неформалних музеја. Иако је у нашој средини појава етно-кућа условљена одређеним друштвено-историјским дешавањима, сама идеја презентације локалне прошлости у објектима народног градитељства или у оквиру аутентичног подручја није нова, нити је ограничена само на подручје Србије. Она се може пратити кроз различите музеолошке правце који су се појављивали у различитим периодима и са различитим називима, али са заједничким ставом о потреби активног учествовања музеја у заједници. Такви облици поставки постоје и у другим срединама, попут Немачке, где се, такође, најчешће налазе у приватном власништву и своју праксу заснивају на истим елементима као и етно-куће у Србији.

Иако се етно-куће само условно могу посматрати као облик музеја, односно као неформални музеји, у њиховом раду се мора приметити постојање различитих идеја које се заступају у музеологији. Идеја о музеју као активном члану заједнице је једна од њих. Како би се пракса етно-кућа могла сагледати у том контексту, неопходно је приказати шта се подразумева под активним учешћем музеја. Та тема се може пратити кроз различите музеолошке правце и типове институција, од оних попут *Heimat* (завичајних) музеја и музеја на отвореном (скансена), до савремених чија је пракса заснована на новој парадигми, односно „новој музеологији“.

Heimat музеји развили су се у Немачкој у 19. веку, али се њихова експанзија бележи у периоду између два светска рата, што се према Алоњу Конфину (Alon Confino) може посматрати као национални феномен (Confino, 1997:134). Њихови примарни задаци сагледани из угла савремене музеологије чине се исти задацима које данас друштво поставља пред музеје. О томе говори Ј. Клерш (J. Klersch) у запису из 1936. године:

„*Heimat* muzej ne smije biti carstvo mrtvih ... ; on mora pripadati živima i oni se moraju osjećati udobno u njemu. Živuci su stalno u pokretu, od jučer prema sutra, i muzej im mora pomoći da vide sadašnjost u odrazu prošlosti, i

prošlost kao odraz sadašnjosti. Oni će tako iskusiti intimnu koheziju prošlosti i sadašnjosti koja će stvoriti budućnost. Ključna zadaća *Heimat* muzeja je da služi ljudima i sadašnjosti, i ako ne uspije u tome, on će postati ništa više nego beživotna kolekcija predmeta.“ (Babić, 2009a:224).

Међутим, *Heimat* музеји су претрпели последице дешавања у Немачкој и њихову даљу праксу је обележила трансформација у инструмент за ширење нацистичких идеја. У послератном периоду *Heimat* идеја и њена рефлексија кроз музеје посматране су као антимодерне. Карасек (Karasek) наводи да су изложбе у *Heimat* музејима потпуно игнорисале историјску реалност, већ да су репрезентовале романтично преображену слику руралног живота у Немачкој, какав никада није постојао (Confino, 1997:135). Ипак, постоје и аутори који их посматрају у контексту њихове првобитне идеје да би требало да служе „људима и садашњости“. Због тако одређене филозофије на коју се касније надовезала инструментализација коју је донео нацистички режим, Круз-Рамирез (Cruz-Ramirez) их одређује као изопачене претече еко-музеја (Babić, 2009a:224). *Heimat* музеји и данас постоје у Немачкој. Углавном су смештени у објектима народног градителства и за циљ имају презентацију руралне културе у прошлости и очување локалног идентитета. Може се приметити да концепт етно-кућа одговара савременом облику тих музеја.

Током шездесетих и седамдесетих година 20. века у музеологији се све чешће напомиње да би музеји требало да буду препознати као водеће институције у служби развоја, због доприноса који могу пружити култури, друштвеном и економском животу (Babić, 2009b:53). Прво решење новог облика музеја понуђено је на састанку одржаном под покровитељством Унеска у Сантијагу де Чиле. Изнета је неопходна сарадња музеја и локалне заједнице, будући да из такве сарадње може да проистекне боље промишљање и заштита, а последично и бољи економски напредак целог подручја. Нови облик музеја који би требало да се развије кроз своје нове улоге назван је „интегративни музеј“ (Babić, 2009b:53). Такве одлуке нису нашле активну примену у музејској пракси. Међутим, светска музејска заједница, сматрајући неопходним увођење промена у праксу, наставила је да активно дискутује о улози музеја у друштву.

Даљи развој ове идеје може се пратити кроз правац екомузеологије. Термин „екомузеј“ створио је Иг де Варин (Hugues de Varine) за потребе француског Министарства животне средине и одређивања музеолошког приступа који дефинише однос заједнице и окружења. Поред Де Варина, у развоју идеје екомузеја кључну улогу је имао и Анри Ривијер (Henry Rivière). Дефиниција овог типа музеја је мењана током времена. Чак је и сам Ривијер током свог рада на неколико начина одређивао екомузеје. Првобитна његова дефиниција односила се на екологију и животно окружење. Затим је

наглашавао експерименталну природу екомузеја и улогу локалне заједнице, и коначно, као главне сегменте структуре екомузеја је издвојио локални идентитет, територију, пејзаж, осећај за историју и континуитет. Сви наведени елементи одређени су као важни за стварање осећаја припадности.

Развој идеје о екомузејима наставио се у правцу формирања „нове музеологије“, али и неколицине других праваца и термина којима је заједничко инсистирање на стварању везе између музеја и заједнице у којој се налазе и у којој делују. Петер ван Менш (Peter van Mensch), објашњава настанак и употребу различитих термина који су истовремено постали алтернативе новој музеологији:

„У новој музеологији, музеолошки циљеви су усмерени на развој заједнице, одатле и појам „музеологија заједнице“. Презентација и очување наслеђа се посматрају у контексту друштвене акције и промена. Наслеђе је ресурс који се разматра и развија у контексту побољшања заједнице. Људи унутар заједнице морају да воде рачуна о свом наслеђу, одатле термин „популарна музеологија“. Кључни концепт је „повраћај територије, наслеђа, за колективни и индивидуални развој“. Карактеристичан је став да концепт музеја није ограничен само на зграду. Музеј може бити било где, и јесте било где и свуда унутар одређеног подручја. За овај музејски концепт је скован термин „ekomuzeј“, а одатле потиче термин „ekomuzeологија“ (van Mensch, 1995:136).

Термини који се у литератури појављују како би се одредила нова промишљања улоге музеја и нова музејска пракса није коначан. Евидентно је константно појављивање нових праваца који наглашавају сарадњу музеја са заједницом, његову активну улогу у животу заједнице и консултовање заједнице око презентације и чувања њиховог наслеђа.

Као што је раније напоменуто, иако се етно-куће могу посматрати само као одређени облик неформалних музеја, њихова активна улога у животу заједнице која на овај начин брине о свом наслеђу и локалном идентитету, те њихов утицај на бољи економски напредак и туристички потенцијал целог подручја, једнаки су захтевима које нови музеолошки правци постављају и пред класичне музеје.

ОСНИВАЊЕ ЕТНО-КУЋА

Када се сагледа процес настанка појединачних етно-кућа, закључује се да су њихови оснивачи приватна лица или различита удружења, најчешће жена или она за неговање локалне историје и традиције. У случајевима када су приватна лица оснивачи, чест мотив за укључивање у ову делатност је заинтересованост за прошлост и поседовање одређене збирке предмета

који постају први изложени објекти. Повод за оснивање етно-кућа је и наслеђивање старе породичне куће, коју власници због емотивне вредности и ниске тржишне цене нерадо продају или је због високих улагања не адаптирају за свакодневни живот. Уместо тога оне постају својеврсни музеји и сведочанства начина живота једне породице, заједнице и насеља. Оснивање етно-кућа је вођено и економским разлозима и потенцијалом за покретање породичног бизниса. У случајевима када су групе мештана оснивачи ових објеката, изражена је колективна идеја и ангажовање мештана у очувању локалне традиције. Међу оваквим иницијаторима истичу се удружења жена. Простор изложбе представљају просторије које удружења користе за своја окупљања, али и наменски изнајмљене или купљене куће. Предмети који се излажу су из личног власништва чланица или власништва других мештана. У свим пословима везаним за рад етно-куће, попут организације изложбеног простора, постављања изложбе, одржавања објекта, дочека и вођења посете, организовања пропратних активности и слично, учествују све чланице, што подразумева колективно улагање средстава и времена, али и колективну добробит. Поред удружења жена, као оснивачи појављују се и друга удружења грађана, попут завичајних удружења, или оних за неговање културе и традиције. Они, такође, користе простор наменски одабран за потребе организовања сталне и повремених поставки и заједнички учествују у раду етно-куће. Оснивачи етно-кућа могу бити и колектив локалне школе или месне заједнице.

У појединим случајевима етно-куће се оснивају као заједнички пројекат различитих локалних удружења, док у другим случајевима нека од удружења, иако нису међу оснивачима, помажу рад етно-куће организовањем пропратних активности. Удружења су у процесу отварања етно-кућа помогнута и средствима добијеним на различитим државним конкурсима или, када су у питању удружења националних заједница, средствима матичних држава. Такође, финансијска и организациона подршка потиче и од различитих државних институција, те се оне у медијима наводе као партнери у пројекту.

КОНЦЕПТ РАДА

Концепт поставки свих етно-кућа, без обзира да ли су их основали појединци или удружења, заснива се на приказивању живота у прошлости. У првом случају акценат је стављен на породичну историју, док је у другом на прошлост места и идентитет мештана. Ова разлика није уочљива самим посматрањем поставке, већ постаје јасна кроз разговор са водичима и њихову усмену интерпретацију предмета. На тај начин се у првом типу етно-

-кућа наглашавају информације о пореклу предмета, њиховој повезаности са члановима породице и преношењу кроз генерације. Ти наративи се често смештају у контекст породичне, али и приватне историје. С друге стране, у објектима које су основала удружења наводе се специфичности места, али и локалне специфичности унутар истих група. Такве поставке су јасно етнички и локално одређене, што се читава већ у самим називима, попут Румунска етно-кућа, Српско-немачка етно-кућа, односно, Етно-кућа Јазак, Етно-центар Бело Блато, Завичајна поставка Селенче и слично.

На изложбама истичу се предмети који потичу из периода од средине 18. до прве половине 20. века. Најбројнији су они који припадају опреми за кућу, попут намештаја, текстилног покућства, кућних апарата и машина, као и они из групе одевних предмета. Затим следе пољопривредни алат и опрема за рад. Концепт изложби заснива се на потпуној или делимичној реконструкцији ентеријера и екстеријера локалног сеоског домаћинства, које се даље надограђују приказима одевања, народне побожности, прославе празника (најчешће Божића и Ускрса), као и приказима обичаја, најчешће везаних за рођење и венчање.

Највећи број тих објеката проширује своје презентације на спољашњи простор, те укључује помоћне објекте или различите садржаје којима се употпуњује (жељена) слика коју рефлектују. На тај начин они попримају концепт одређеног вида „музеја на отвореном“.

Један од метода које етно-куће употребљавају у свом раду је „оживљавање историје“. Концепт простора као „живог“ домаћинства допушта им константну примену појединих сегмената оживљене историје. У атмосфери „аутентичног нереда“ демонстрирају се различите вештине и знања везана за живот на селу, у које посетиоци могу да се укључе и стекну искуство кроз лично ангажовање. Такође, као метод се употребљава и одређени облик театарске интерпретације, који подразумева реконструкцију различитих обичаја и употребу националних костима како би се створила што целовитија слика о прошлости.

ПРИМЕРИ ПРАКСЕ

У овом раду акценат је стављен на приказивање праксе етно-кућа које су настале колективним ангажовањем мештана, најчешће организованих кроз удружења жена, удружења за неговање традиције, или колективе локалних школа и месних заједница. Специфичност тих објеката чини првенствено то што представљају резултат тежње и рада заједнице да прикажу и очувају заједничку прошлост и идентитет, чиме се постиже и обрнут процес активног учествовања етно-куће као неформалног

музеја у животу заједнице. С друге стране, специфичност представљају и различите форме у којима се појављују овакве етно-куће. Неке од њих приказују локалну прошлост у дискурсу простора, односно завичаја, док друге базирају свој концепт рада на појединачним заједницама или њиховом суживоту.

На подручју Војводине постоји већи број објеката са таквим концептом рада. Међу њима су на пример: Етно-соба – Дом културе Гложан (Гложан), Етно-соба Удружења кисачких жена (Кисач), Етно-кућа Дeroње (Дeroње), Етно-кућа Јазак (Јазак), Етно-дом (Падина), Етно-кућа „Колевка Бачке“ (Бач), Етно-кућа „Ђемер“ (Велебит), Етно-кућа „Чонопља“ (Чонопља), Етно-кућа „Лалић“ (Лалић), Етно-кућа „Бајша“ (Бајша), Фондација „Завичајна кућа“ (Сремски Карловци), Завичајна кућа „Тajhaz“ (Темерин), Завичајна поставка Селенче (Селенча), Српско-немачка етно-кућа (Ратково), Румунска кућа (Уздин), Етно-центар Бело Блато (Бело Блато).

С обзиром на њихову бројност, као примери праксе кроз које могу да се сагледају различите форме етно-кућа изабрани су: Етно-кућа Јазак, Српско-немачка етно-кућа, Етно-дом, Румунска кућа, Етно-центар Бело Блато, Етно-соба Удружења кисачких жена и Завичајна кућа „Тajhaz“.

Етно-кућа Јазак (Јазак)

Етно-кућа у Јазку основана је ангажовањем Завичајног друштва „Течин“ из Јазка и Руже Андрић, која је била носилац овог пројекта. Представља је објекат грађен у 18. веку, који се налази под заштитом државе. У адаптацији објекта за потребе етно-куће, као и у конципирању поставке,

Сл. 1. Етно-кућа Јазак, сегмент ентеријера. Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Јазак 2009.

Завичајно друштво је имало стручну помоћ Завода за заштиту споменика културе из Сремске Митровице. У унутрашњем делу је реконструисан ентеријер сеоске куће у Срему. Изложени предмети потичу из периода од краја 19. до средине 20. века и чине их намештај, посуђе, справе за производњу текстила, текстилно покућство и одећа, као и алат и прибор који је употребљаван у одржавању домаћинства. Концепт изложбе је проширен на спољашњи простор у којем се налазе озидана хлебна пећ, сушара за сушење меса, ситнији и крупнији пољопривредни алат (сл. 1).

Српско-немачка еџно-кућа (Ратково)

Српско-немачка етно-кућа је основана 2012. године као резултат сарадње Удружења Немаца општине Оџаци, Удружења жена „Парабућ“ из Раткова, Месне заједнице Ратково и Туристичке организације Општине Оџаци. Смештена је у кући некадашњег локалног католичког свештеника. Будући да је већинско немачко становништво Раткова, некадашњег Парабућа, након Другог светског рата готово потпуно исељено и да је место насељено колонизованим становништвом из Југоисточне Србије и Црне Горе, изложба је конципирана тако да представи обе групе. Материјал који приказује живот немачког становништва чине намештај, текстилно покућство, ношње и предмети из католичке цркве у Раткову. На поставци се као посебно вредни предмети истичу ношње и свештеничке одежде. Ношње су добијене као поклон од удружења потомака Немаца исељених из Парабућа. Новије су израде и прављене су за потребе чланова удружења „Парабућ“ (*Parabutsch*) из Немачке.

Антун Камерер, председник Удружења Немаца општине Оџаци, који је задужен за рад са посетиоцима, наводи да је првобитна идеја била да се на другом делу изложбе прикажу само предмети српског становништва које је насељавало Ратково пре рата. Међутим, до таквог материјала је било тешко доћи, те су на изложби представљени предмети из власништва домицилног и колонизованог српског становништва.

Изложен је намештај, женске ношње, текстилно покућство, кућни апарати. Посебан део поставке чини разноврстан материјал, већим делом

Сл. 2. Српско-немачка етно-кућа, женске ношње немачког становништва. Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Ратково 2014.

из власништва Антуна Камерера, попут кухињских помагала, различитих типова часовника, радио-апарата, књига, уџбеника, школског прибора и слично. Овај део изложбе има концепт отвореног депоа (сл. 2).

*Етно-соба Удружења кисачких жена
(Spolok kysáčskych žien) (Кисач)*

Етно-соба се налази у власништву Удружења жена из Кисача и смештена је у оквиру његових просторија. Она представља продужетак активности Удружења у неговању обичаја и традиције. Изложени предмети су приватно власништво чланица и поклони мештана.

Сл. 3. Етно-соба, приказ женског ручног рада. Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Кисач 2009.

Концепт поставке заснива се на представљању различитих сегмената живота словачког становништва у прошлости. Један од њих чини реконструкција изгледа собе и кухиње, кроз изложени намештај, кухињске апарате, текстилно покућство, посуђе, справе за производњу текстила и фотографије. Изложба је надограђена приказивањем одевања, специфичним начином чувања и одлагања делова женске одеће у словачким кућама, кућног рада жена, као и приказивањем обичаја (сл. 3).

*Завичајна кућа „Тажаз“
(Темерин)*

Завичајна кућа у Темерину основана је ангажовањем мештана, који су заједничким улагањима финансијских средстава, времена и рада, првобитно купили кућу, а затим је адаптирали за потребе изложбе и опремили прикупљеним предметима. Објект је изграђен средином 19. века и у презентацији се одређује као пример народног градитељства мађарског становништва овог места. Унутрашњи и спољашњи простор употребљени су за приказ приватног живота у прошлости. Кроз предмете из прве половине 20. века, уз употребу модела тоталне реконструкције, приказана је унутрашња организација стамбеног простора кога су чинили предња и задња соба и кухиња. У тако формираном амбијенту, изложба је надо-

грађена темама попут: одевања, женског ручног рада, породичних односа, детињства и народне побожности. За стварање детаљног увида у начин становања, поставка је проширена на помоћне просторије и спољашњи простор. У оквиру ове етно-куће организују се и различити посебни програми кроз које се посетиоцима представљају традиционалне активности сеоског домаћинства, предавања везана за упознавање са елементима традиције, као и промоције књига и изложбе слика.

*Етно-дом
(Падина)*

Иницијативу за оснивање ове етно-куће је покренуло Удружење жена „Падина“ поводом обележавања 200 година од насељавања словачког становништва у Падину. Основана је 2006. године и смештена у некадашњу кућу падинског свештеника. Изложени предмети сакупљени су ангажовањем мештана и кроз њих је представљен живот словачког становништва у овом месту, у 19. веку. Први део изложбе чини кратко представљање историје места кроз фотографије које приказују значајне личности и догађаје, док други део изложбе чини приказ ентеријера словачке куће кроз тоталну реконструкцију ентеријера. Изложене предмете чине намештај, кућни апарати, справе за производњу текстила, одећа, текстилно покућство и посуђе.

Сл. 4. Етно-дом, сегмент ентеријера. Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Падина 2012.

Изложба је проширена и на спољашњи простор, у којем се налазе бунар и помоћни објекти, пољопривредне и друге машине употребљаване у домаћинству, као и средства за транспорт. Према речима једног од мештана који је преузео улогу вођења кроз поставку, у концепцији изложбе учествовали су музејски стручњаци из Словачке.

Пропратне садржаје Етно-дома представљају различите манифестације које организује Удружење жена, као и угоститељске услуге, које се односе на припремање и служење традиционалних јела (сл. 4).

Румунска кућа (*Casa Românească*) (Уздин)

Румунска кућа представља простор за одржавања различитих манифестација и окупљање чланова Литерарно-уметничког удружења „Tibiscus“ (*Тамиш*) из Уздина. Основана је 2005. године посредством румунског конзула у Београду. Налази се у кући која је грађена у 20. веку за приватне потребе уздинског доктора Петру Динчеа, чији су синови Удружењу поклонили кућу. Конципирана је као својеврстан културни центар који садржи библиотеку, простор за тематске изложбе, одржавања манифестација и сталну поставку етнографских предмета. Предмете су сакупљали чланови овог удружења и удружења жена. Један део етнографске изложбе чини реконструкција ентеријера румунске собе у оквиру које су изложени намештај, справе за производњу текстила, текстилно покућство, одећа и фотографије, док други део чине разнородни предмети: пољопривредни, занатски алат и алат за одржавање домаћинства, опрема за винарство и подрумарство, рекламне табле и слично. Концепт ове етно-куће указује да главни циљ сакупљања предмета и њиховог излагања није чување и презентација културе румунског становништва Уздина, већ да се створи јасна представа да су активности Румунске куће и чланова Удружења усмерене на бављење традицијом и културом (сл. 5).

Сл. 5. Румунска кућа, сегмент поставке о пољопривредном и занатском алату. Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Уздин 2012.

Етно-центар Бело Блајто

Етно-центар се налази у саставу основне школе „Братство јединство“ у Белом Блату. Чини га неколико објеката: етно-кућа, спољашњи помоћни објекти и „етно-учионица“. Изграђен је 2005. године на иницијативу директора школе Милана Недељкова, уз подршку Покрајинског секретаријата за заштиту животне средине и одрживи развој.

Бело Блато насељава више заједница, међу којима су најбројније мађарска, словачка, бугарска и српска, што се кроз медије и у контакту са посетиоцима етно-куће истиче као једна од специфичности овог места. Такође, наводи се и то да се у школи одвија вишејезична настава, али и да сви мештани говоре све језике средине. Ова карактеристика места је илустрована кроз четворојезични натпис на улазној табли етно-центра, али и кроз поставку етно-куће, која нема тенденцију да прикаже појединачне културе заједница, већ њихово прожимање, као и идентитет места. Због тога у презентацији није употребљаван компаративни метод, већ је изложба конципирана као приказ једног белоблатског домаћинства у прошлости. У оквиру дела који приказује ентеријер изложени су намештај, посуђе, кухињска помагала, текстилно покућство, одећа и фотографије. Концепција поставке се шири и на спољашњи простор у којем су изложени пољопривредни алат и машине, алат за одржавање домаћинства, као и реконструкције чардака, бунара са ђермом, објекта за чување домаћих животиња и трапа за чување воћа и поврћа током зиме. Сви објекти су прекривени трском, чија је прерада, како у прошлости, тако и данас, једна од главних делатности у овом крају.

Спољашњи простор је прилагођен примању већег броја посетилаца, одржавању наставе, као и за угоститељске услуге, које се остварују у сарадњи са локалним удружењем жена. Рад Центра и етно-куће је усмерен ка свим групама посетилаца, али доминира број посета у оквиру школских екскурзија (сл. 6, 7).

ПРЕЗЕНТАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА

Изложбена пракса посматраних етно-кућа указује да су оне усмерене на презентацију прошлости места, као и на презентацију и очување локалног идентитета у аутентичном простору, а не у оквирима једне од измештених институција, попут званичних музеја. Слика о идентитету коју приказују гради се кроз презентацију некадашњег начина живота и особености заједница, али и кроз бригу данашњих генерација да сачувају знања и достигнућа из прошлости.

Сл. 6. Етно-центар Бело Блато, спољашњи амбијент.
Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Бело Блато 2015.

Сл. 7. Етно-центар Бело Блато, сегмент ентеријера.
Фото: Тијана Јаковљевић-Шевић, Бело Блато 2015.

На поставкама је изложен материјал који потиче из периода од краја 18. до прве половине 20. века, а све приказане теме, како је већ напоменуто, смештене су у рурални оквир и идентичне су по својој структури. Чине их становање, одевање, кућна радиност жена, занатство и привреда. Предмети преко којих су ове теме презентоване, изабрани су према

критеријумима старости, лепоте, аутентичности и реткости. Кроз њих се приказује не само прошлост, већ и локалне посебности, вештине у изради различитих предмета, естетски критеријуми становништва, њихова имућност и марљивост, али и ставови савремене заједнице о томе шта чини њихов идентитет и на који начин желе да га прикажу.

Други аспект односа етно-кућа према идентитету огледа се у поставкама које приказују културу више етничких заједница и њихов суживот, као што су оне у Српско-немачкој етно-кући и Етно-центру Бело Блато. У том контексту се посебно издваја поставка Етно-центра на којој се не приказују културне границе заједница које насељавају ово место, већ њихово прожимање, као и јединствен локални идентитет. На тај начин се ствара жељена слика о месту као специфичној мултиетничкој средини, у којој су испреплетана искуства различитих етничких, верских и језичких група које је насељавају. Овај објекат је приликом свог оснивања имао подршку државних институција. Из тога може да се закључи да држава, уз званичне музеје, користи и овакве облике за рефлектовање слике о мултикултурној регији и позитивном суживоту заједница, које и поред језичких, верских и етничких различитости могу да имају заједнички идентитет.

Запажа се и да се поставке конципирају као представе „завичаја“, што неки од објеката одражавају већ кроз своје називе. Будући да се кроз поставке рефлектује прошлост, закључује се да се и појам завичаја посматра у истом контексту. Дакле, слика о месту и људима који га насељавају, а коју етно-куће представљају јавности и самој заједници, гради се кроз елементе који су данас непознати и заборављени. Односно, кроз „откривање оног што смо, у светлу онога што више нисмо“, како наводи Пјер Нора (Pierre Nora) (Оџе, 2005:28):

ЗАВРШНО РАЗМАТРАЊЕ

Када се сагледа број етно-кућа и њихова распрострањеност, може да се закључи да готово свако место у Војводини има неки облик поставке етнографских предмета кроз коју се приказује локална култура. Оснивачи тих објеката су у неким случајевима појединци који кроз поставке приказују предмете настале сакупљањем или породичним наслеђивањем. На њима доминира приказивање личних и породичних историја које се повезују са локалном прошлосту, виђеном кроз призму појединца. У случају када су оснивачи групе мештана, поставке одражавају прошлост места и заједнички идентитет на начин на који га сама група посматра. Сагледавајући праксу различитих етно-кућа које су основали мештани,

запажа се да се оне појављују у различитим формама. Као што је већ напоменуто, могу да их представљају некадашње породичне куће које заједно са постављеним предметима стварају утисак „заустављеног времена“. У другим случајевима, предмети су постављени у просторијама које користе удружења и, за разлику од претходног типа, стварају слику „исечака из прошлости“. Такође, неке од етно-кућа своју праксу дефинишу кроз приказивање прошлости места, или места као завичаја свих заједница које га насељавају. Друге, пак, своју праксу дефинишу кроз представљање појединачних заједница или више њих, где се акценат ставља на суживот или културно прожимање.

Посматрани примери показују и који тип подршке друштва добијају ове заједнице при оснивању етно-кућа. У неким случајевима заједнице користе само сопствена средства и ресурсе, док су у другим случајевима помогнута државним средствима добијеним на конкурсима или на другачији начин, када су ови објекти препознати као места која рефлектују исту жељену слику као и држава.

Заједничко за све етно-куће је да излажу предмете из прошлости, чиме приказују културни континуитет и трајање на одређеном простору. Као заједничка одредница истиче се и то да кроз поставке рефлектују слику о сопственом идентитету што је, уз чување и презентацију елемената традиционалне културе, један од главних задатака етно-кућа.

Ови објекти су од свог појављивања до данас прошли различите фазе третмана од стране етнологије и антропологије. У почетку су игнорисани, затим критиковани због романтизованог приказивања прошлости, да би се данас сагледавали у дискурсу сеоског и манифестационог туризма, али и места опросторавања локалног идентитета и значаја за локалну заједницу. С друге стране, етнографска музеологија је и даље фокусирана на критику етно-кућа и одсуство стручности и систематичности у њиховом раду. Ипак, када се сагледа пракса етно-кућа у прикупљању и излагању предмета који су идентични оним у фондовима етнографских збирки, а затим и једнака структура њихових и етнографских поставки званичних музеја, запажа се повезаност са званичном музејском праксом. Због наведеног, као и због усмерености на локални идентитет и представљање концепта завичаја, етно-куће могу да се посматрају као неформални завичајни музеји. Будући да су у презентацију наслеђа укључени сами мештани, да ови објекти имају активну улогу у заједници, као и да доприносе туристичком потенцијалу, а тиме и економском напретку одређеног подручја, може се рећи да етно-куће већ испуњавају неке од захтева које друштво поставља и пред званичне музеје.

ЛИТЕРАТУРА

1. Babić, Darko. 2009a. *Iskustva i (skriveni) vrijednosti eko muzeja*. U: Ivan Šestan (ured.). *Etnološka istraživanja* 14. Zagreb: Etnografski muzej Zagreb, 221–236. https://www.academia.edu/5217606/O_muzeologiji_novoj_muzeologiji_i_znanosti_o_bastin (1. 11. 2016).
2. Babić, Darko. 2009b. *O muzeologiji, novoj muzeologiji i znanosti o baštini*. U: Ćarka Vujić, Marko Špikić (ured.). *Ivi Maroeviću baštinici u spomen*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 43–60.
3. Bausinger, Hermann. 1990. *Heimat (zavičaj, domovina)*. O jednoj mnogoznačnoj vezi. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, vol. 27, no. 1, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 47–58. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=85645 (1. 11. 2016).
4. Van Mensch, Peter. 1995. Magpies on Mount Helicon?. *Symposium Museum and Community* 2, Stavanger, 133–139. http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2025%2%281995%29.pdf.
5. Ože, Mark. 2005. *Nemesta: uvod u antropologiju nadmodernosti*. Beograd: Biblioteka XX vek.
6. Confino, Alon. 1997. *The nation as a local metaphor, Wurttemberg, Imperial Germany, and National Memory, 1871–1918*. University of North Carolina Press.

Tijana Jakovljević-Šević

ETHNO HOUSES AS INFORMAL HOMELAND MUSEUMS:
EXAMPLES OF GOOD PRACTICE IN THE REGION OF VOJVODINA

S y m m a r y

Ethno houses (*etno-kuće*), observed in the discourse of museum practice, represent a form of local community used to preserve and present objects from the past and create the image of their own culture and identity. Some of these objects were created thanks to the personal initiative of individuals, while others are based on advocacy group of locals. Putting the second type of ethno houses in focus, the practice of the following facilities in Vojvodina is viewed: Etno-kuća Jazak (Jazak), Srpsko-nemačka etno-kuća (Ratkovo), Etno-dom (Padina), Rumunska kuća (Uzdin), Etno-centar Belo Blato (Belo Blato), Etno-soba Udruženja kisačkih žena (*Spolok kysáčskych žien*) (Kisač) and Zavičajna kuća “Tájház” (Temerin). They are singled out as examples of the different types of establishment, the space used for the exhibition of objects, as well as different ways of conceiving settings. Through their practice the community involvement is observed in creating and reflecting on the collective image of the past, as well

as reflecting on “the concept of the homeland.” Taking this into account, as well as their work on collecting, preservation and presentation of the objects, as well as the notion that the community is attributing to them the character of the museum, the possibility of determining the ethno house as an informal homeland museums is considered.

Key words: ethno house, museum, museum practice, local community, identity, homeland